

1958
İKRAMIYE
PLANI

15
MİLYON

BAHÇELİ EV
VE
ZENGİN PARA
İKRAMIYELERİ

AKBANK

SÜT VEREN ANGLER,
KANSIZLIK, ZAFİYET
KLOROZ, İŞTAHSIZLIK
SIRACA VE NEKAHAT
İÇİN

1958 de

EV - PARA

En Az Yarım

Milyon Lira

DOĞUBANK

T.C.
Ziraat
Bankası

TASARRUF HESAPLARI 1000 YILLI
İKRAMIYE PLANINDA

3.000.000 Lira

PARA,

3.000.000 Lira

UZUN VADELİ KREDİ VARDIR.

166

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

Eylül 1958

İÇİNDEKİLER:

YENİ DERLENEN TRAKYA HALK DANSLARI - - - - - Şerif BAYKURT
OYUN - RAKIS HAKKINDA MÜHİM BİR ESER (IV) - - - - A. Kutsi TECER
KÖY ADLARININ İŞİĞİ ALTINDA - - - - - Mahmut Ragıp GAZİMİHAL
FOLKLORUN KAYNAĞI KÖYLERDEDİR: DÜBEK BAŞINDA S. Y. ATAMAN
BİR VAK'A VEYA FIKRAYA DAYANAN HALK TÂBİRLERİ M. Ş. ÜLKÜTAŞIR
HALK MÜZİĞİNDE TONAL - MODAL BÜNYE (II) - - - - - Veysel ARSEVEN
BORCAK KÖYÜNDE SEYDİM GELENEĞİ - - - - - Mehmet BAHÇECİ
SERİK'TEN MASALLAR: ZÜLFÜ SİYAH İLE ŞİHZADE (II) Hüsnü YILDIZ
MİLLİ KÜTÜPHANEDE FOLKLOR ARŞİVİ KURULDU - S. C. MUNDY
SİVAS'TA MASAL DERLEMELERİNDE BULUNDU - İSTANBUL'DA HALK
EL SANATLARI SERGİSİ AÇILIYOR,
BİZE GELEN KİTAPLAR

Sayı: 110

Kuruş: 50

İSTANBUL'DA AYDA BİR DEFA ÇIKAR HALK KÜLTÜRÜ DERGİSİ

167

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

Eylül 1958

İÇİNDEKİLER:

YENİ DERLENEN TRAKYA HALK DANSLARI - - - - - Şerif BAYKURT
 OYUN - RAKIS HAKKINDA MÜHİM BİR ESER (IV) - - - - A. Kutsal TECER
 KÖY ADLARININ IŞIĞI ALTINDA - - - - - Mahmut Bağcı GAZİMİHAL
 + FOLKLORUN KAYNAĞI KÖYLERDEDİR: DÜBEK BAŞINDA S. Y. ATAMAN 5
 (-) BİR VAK'A VEYA FIKRAYA DAYANAN HALK TÂBİRLERİ M. Ş. ÜLKÜTAŞIR 6
 HALK MÜZİĞİNDE TONAL - MODAL BÜNYE (II) - - - - - Veynel ARSEVEN
 BORCAK KÖYÜNDE SEYDİM GELENEĞİ - - - - - Mehmet BAHÇECİ
 (-) SERİK'TEN MASALLAR: ZÜLFÜ SİYAH İLE ŞİHZADE (II) Hüsnü YILDIZ 7
 (-) MİLLİ KÜTÜPHANEDE FOLKLOR ARŞİVİ KURULDU - S. C. MUNDY
 SIVASTA MASAL DERLEMELERİNDE BULUNDU - İSTANBUL'DA HALK
 EL SANATLARI SERGİSİ AÇILIYOR.
 BİZE GELEN KİTAPLAR

Sayı: 110

Kuruş: 50

İSTANBUL'DA AYDA BİR DEFA ÇIKAR HALK KÜLTÜRÜ DERGİSİ

1958
 İKRAMIYELER
 15 MİLYON
 BAHÇELİ EV
 VE
 ZENGİN PARA
 İKRAMİYELERİ
 AKBANK

1958 de
 EV - PARA
 En Az Yarım
 Milyon Lira
 DOĞUBANK

SÜT VEREN ANNELER,
 KANSİZLİK, ZAFİYET
 KLOROZ, İSTAHSİZLİK
 SİRACA VE NEKAHAT
 İÇİN
 MALT
 Anlaşın

T. C.
 Ziraat
 Bankası
 TASARRUF HESAPLARI 1958 YILI
 İKRAMIYELERİNDE
 3.000.000 Lira
 PARA,
 3.000.000 Lira
 UZUN VADELİ KREDİ VARDIR.

daha
ucuzdur...

...çünkü FAY miktar itibarıyla daha fazladır, kalite bakımından daha üstündür... dolayısıyla fiyat bakımından çok daha ucuza gelir. Harika temizleme tozu FAY'ın, bıçak, çatal, kaşık, fayans, emaye ve madeni eşya ile bilûmum temizlik işlerinize getirdiği kolaylık ve sür'at-ten siz de istifade ediniz... hemen bugün FAY ALINIZ.

Fay Temizleme Tozu,
Puro Sabun Fabrikasının
yeni tesislerinde,
mütehassıs kimyagerler
tarafından hususi formülle
imal edilmektedir

Evlerde, Fabrikalarda,
Mekteplerde,
Hastanelerde,
Otellerde, Lokantalarda
ve bilûmum
temizlik işlerinde

fay

HERŞEYİ ✓ DAHA İYİ TEMİZLER

Yıllık abonesi 5,
altı aylık abonesi 2,5
Liradır.
Yurd dışı senelik abone
2 dolardır.

**TÜRK
FOLKLOR
ARAŞTIRMALARI**

Adres deęiřtirmelerde
ücret alınmaz.
Basılmıyan yazılar
isten'nce geri gönderilir.
Ekic'g'1 Basımev'i

Yazı İşleri Mes'ul Müdürü: İ. HİNÇER
Adres: Yeşildirek, Sultanmektebi Sokak, No. 17, İstanbul

2 Aralık 1958

Çıkarış Tarihi

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

KURULUŞU : AĞUSTOS 1948

AYDA BİR DEFA İSTANBUL'DA ÇIKAR, HALKBİLGİN DERGİSİ

SAHİBİ: İHSAN HİNÇER

No. 110

EYLÜL 1958

YIL: 10 — CİLT: 5

Yeni Derlenen Trakya Halk Dansları

Yazan: Şerif BAYKURT

1945 senesine kadar olan çalışmamızda Trakyadan onbeş halk dansı ismi tespit etmiş; bu dansların ölümünden nasıl kurtarıldığını gene bu sayfalarda açıklamıştık (x).

Bu yazımızda 1945 ten bu yana toplanabildiğimiz oyun isimlerini veriyoruz. Ölmek üzere bulunan bu yirmibeş kadar halk dansı hakkındaki detaylı notlarımızı da zaman ve imkân buldukça yayınlıyacağız.

Türkler tarafından oynandığı anlaşılan bu oyunların isimleri, halkın ağzından aynen, telâffuz edildiği şekilde tespit edildi:

- 1 — Beylerbeyi yahut Ahmet bey
- 2 — Kabadayı
- 3 — Üç ayak
- 4 — Sırto
- 5 — Eski Kasap
- 6 — Zigoş
- 7 — Drama Karşılması
- 8 — Düz Horo
- 9 — Hanım Ayşe
- 10 — Tikveş veya ağır Tikveş
- 11 — Toska
- 12 — Kara Yusuf
- 13 — Arzuyla Kanber
- 14 — Papas kızı yahut Rum kızı

15 — Alay bey

1945 senesine kadar yaptığımız çalışmalarla tespit edilen bu onbeş oyundan ilk dokuzu bu gün Kırklareli oyun ekibi tarafından oynanmaktadır.

Yeni Derlediğimiz halk danslarının isimleri:

- 1 — Davullar çalar, kırk haydut oynar.
- 2 — Selânik
- 3 — Dramalı Hasan
- 4 — Kurdum bahçelerde asma salıncak
- 5 — Dere boyu düz gider (Batı Trakya'da Davul — Zurna ile.)
- 6 — Dere boyu düz gider (Kırklarelinde Darbuka — zilli maşa ile kızlar oynar)
- 7 — A bre Sütlüman Aga (Kırklareli — Kaynarca köyünde Kızlar tarafından oynanan bir şarkılı oyun.)
- 8 — Naile güzel
- 9 — Beymisa yahut Beymiya
- 10 — Patrono yahut Patrino
- 11 — Lenko
- 12 — Pavle
- 13 — Küçük Molla yahut Agaoğlu
- 14 — İstanbul kasabı
- 15 — Haydar Haydar
- 16 — Dalyan Mitra
- 17 — Maleş Kızları
- 18 — Ali paşa

(x) Bakınız: Türk Folklor Araştırmaları, Sayı 77 sayfa 1223 Trakya Halk Dansları Nasıl Kurtarıldı.

Yazan: Ahmet Kutsi TECER

İnsanın kâinatındaki yerini, insanın ömrü ile dört mevsim arasındaki benzerliği ve dört mevsimle dört oyun arasındaki yaklaştırmayı gördükten sonra şimdi de dört oyunla hayatın dört çağı olan çocukluk, gençlik, olgunluk ve ihtiyarlık arasındaki benzerliği inceleyelim.

Metin şöyle diyor:

«Çün elhan serhini işittün, bu kez insanı gör kim Hak süphanehu ve taala insanı toprağıle sudan yaratdı ki Halâkal insane min sülâletün min tînün.»

İnsanın vücudu toprakla sudan yaratılmış, diğer iki unsur da onu tamamlamıştır. Devam edelim.

«Ve illâ yel ile oddan hareket verdi. Yelden, nefes, oddan hareket.»

Dolayısıyla insan kâinatın, âlemin küçük bir bütünüdür:

«Âlem içinde ne nişan kodı ise (Tanrı) insanın vücudünde mevcut eyledi.»

İnsanın yapısı ile dört unsur arasındaki münasebeti böylece açıkladıktan sonra muhakeme ile şu neticeye varılır: Madem ki dört oyunla dört unsur arasında bir münasebet olduğunu gördük, madem ki insanın yapısı da dört unsurdan mürekkeptir, ohalde insan diriliği, insan ömrü ile dört oyun arasında da bir münasebet var demektir. Metin bunu şöyle ifade ediyor:

«Ol dört oyunun kim fiili ehanda müktü idî (dört oyunun kâinatla ilgili açıklan-

- 19 — Tapşın Havası
- 20 — İbrahim hoca
- 21 — Ali Yazıcı
- 22 — Taklidi Oyun: (Pehlivanlık peş-revi)
- 23 — Taklidi Oyun: (Ekip biçme, harman savurma, parayı cebe koyma, içip oynama)
- 24 — Taklidi Oyun (at koşturma ve attan düşme)
(Bu üç taklidi oyunun da refakat çalgısı Davul-zurnadır.)

mişti) insanda mütebeyyin oldu (aynı) bu münasebet insanda mevcuttur Nitekim eydür: Senürhüm ayatuna fil afaku ve fi enfüşühim hatta yetebeyyene lehüm ennehül hak.»

Ohalde insan ömrünün dört çağını ayrı ayrı gözden geçirelim.

ÇOCUKLUK / ÇARH

«Sana bilmek gerek kim yigirmi yıl kişünün ömri çarh içinde geçer. Nitekim eydür:

(Şiir)

Yigirmi yıl kişünün çarha benzer emsali Zira ki değsirlür çevrinür döner halî Ne hal ki varsa bu şahsın içinde dayında Gider gelür daki bir halî (bir bir) döner her ahvâl

Görsene kim kınayiken uzun olur. Naretdalık gider, bülüğiyet gelür. Zaldlık gider, kuvvet gelür. Nadanlık gider, dâna olur. Pes, hal dönme, renk değsirtilmek çarh âlâmetidür.»

Demek ki insan ömrünün ilk yirmi yılı çocukluk ve gelişme çağıdır, Çarha benzer. Şuhalde Çarh ta diğer oyunlardan önce gelir.

GENÇLİK / RAKIS

«Yigirmiden kırka değin ömür Rake içinde geçer. Nitekim eydür:

(Şiir)

Yigirmiden geçecek bu ömür girür raksa Varınca kırka değin raks-u şâzidür falı Anıncün kim ol uhtün (?) kuvvetli olur ışk

Yukarı oynamak ister beküllü a'mâli

★

Görsene kim ol vaktin gönüll yukarı oynar. Ol zamanda basmak ister, basılmak istemez. Pes, bu âlâmet-i rakısdur.»

Demek ki yirmi ile kırk arası gençlik çağıdır, Rakıs oyununa benzer. Şuhalde Rakıs, bu çağ gibi, daima hareketli, sürekli ve canlıdır.

OLGUNLUK / MUALLAK

«Çün kırkdan geçer, altmışa değin muallak

lak oyunundadır. Nitekim eydür:

(Şiir)

Çü kırkdan aydı ömürü tâ varınca altmışa Muallak oyunna benzer anun her eşkâli Kişi neyl sever ise anı güder ol vakt Anun muallak olubdur tamamet ef'ali

★

Görsene kim sahl-i emlak ise canı gönüllü mülkler üzere muallak olubdur (Yalnız mal, mülk düşünür). Ol vaktin gönülde takâza, surette hareketlerinde daima bir saik vardır. Pes, bu hareket Muallak âlâmetidür.»

Demek ki olgunluk çağında her hareket, onun saiki, onun içten sebebi olan bir dileğin, bir kaygının (Gönülde takâza dediği budur) ifadesidir. Oyunda da Muallak, vücudun havada ifadelendirilmesidir.

İHTİYARLIK / PERTAV

«Çünkü (ömür) altmıştan geçer, seksene varınca Pertav oyunun oynar. Nitekim eydür:

(Şiir)

Ömür çü altmışa geçti varınca heştada (seksene) Gider hüner, bu suretten kalur suret half Çü gitti elden ayakdan beküllü dürlü hüner Gider bilü (bilgi) dahi andan döker per-ü bâli

★

Suret dökülür doprağa olur pertav. Bu işleri görür eydür Ayık bu akvall. Çün hüner gider elden ayakdan, bilü gider başdan gönülden, lezzet gider nefisten ağzdan, suret doprağa düşer, Pertav olur. Bu, âlâmet-i pertavdur.»

Pertav, görüldüğü üzere, dökülüştü, bitiş, eksiliştü, söniştü gibidir; oyun hareketleri de buna benzer şekilde olmak gerektir.

Burada, genel olarak, Rakıs (Dans) tekniği bakımından önemli bir noktayı belirteyim. Dört oyunun gerek mevsimlerle, gerek insan ömrünün çağlarıyla karşılaştırılmasında da anlıyoruz ki «Çarh, Rakıs, Muallak ve Pertav» yazıldıkları sıraya uygun olarak oynanmaları lâzımdır. Mesela, Çarhtan sonra Pertav gelirse yine Çarhtan başlamak ge-

reker. Çünkü Pertav ritimlerinden sonra Rakıs ritimlerine atlayış olur ki oyun bakımından ahenksizdir. Mevsimler ve insan ömrünün dört çağı nasıl sırasını değiştirmezse bu dört oyun da öylece ahenkli bir sıra (Suite) teşkil eder.

★

İncelediğimiz metnin buraya kadar olan kısmı bir «Dünya görüşü» içinde Oyun/Sema' hakkında teorik ve teknik bir açıklamadır. Bunu takip eden kısım ise Sema'nın müdafaası için yazılmış olan kısımdır. Esasen bu risalenin yazılmasındaki maksat ta budur. Daha İslâmiyetin ilk zamanlarından itibaren «Zikir» adı altında yapılan dini âyinler, «Tarikat»ler arasında değişik şekilde bir gelişme gösterir. «Sema» da bu gelişmenin bir neticesidir. Dolayısıyla tasavvufi cereyanlara karşı lehte veya aleyhte görüşlere göre zikir ve sema' hakkında müspet, menfi iddialar ileri sürülmüştür. Bu risalenin yazıldığı tarihte «Zaviye» lerde yapılan «Sema» hakkında menfi hüküm verenler, onu bir «Oyun», daha doğrusu bir «Eğlence» diye vasıflandıranlar bulunduğu, ikinci kısmın tetkikinden anlaşılıyor.

Bu ikinci kısmın tetkikine girişmeden önce birinci kısmın genel bir özeti ni yapalım:

Sema' adı altında zaviyelerde, musikiye uyularak vecit halinde oyun oynanır. Oyun da Musiki gibi ilahî bir kaynaktan çıkmıştır. Nitekim oyun, kâinat-taki hareketin temsili bir ifadesi olduğu takdirde «Sema» olur, dinî bir âyindir. Yıldızlar Feleklerdeki hareketin içinde yer aldığı gibi zaviyelerdeki derişler de Sahip Sema' etrafında onu temsil ederler. İnsan, kâinat-taki varlıkları teşkil eden dört unsurdan meydana geldiği için, oniki burca etrafında toplanan yıldızların dört mevsimi meydana getirdikleri gibi, bu oniki burca tekabül eden oniki avaz içinden de dört oyun meydana gelmiştir: Çarh, Rakıs, Muallak ve Pertav. Bu dört oyun sene-nin dört mevsimi, insan ömrünün de dört çağı gibidir. Sema', oyunun temsili ifadesindeki mânâyı anlayan kimseler için helal, başkasına haramdır.

(Devam edecek)

Köy Adlarının Işığında

Yazan: Mahmut Rağıp GAZİMİHAL

Mehter, Davul, Zurna, Tanbura, Koz, Iklığ, Ozan, hattâ Musiki ve Müzik gibi kelimeleri toprağa damgalamış durumdaki köy adları nihayet beni de alfabetik Köylerimiz ciltlerini (dikkatimi çeken birkaç bakımdan) taramıya sürükledi. Nadir bir tipe göre dıştan andırışlı yer adlarının kelimeler bakımından kuvvet ve şümülünü araştırmak işini — kendi gücüm dairesinde — bugün ele alıyorum. Beni bu konuda düşündürülen âmil Kaşgarlı Mahmud'un sözlük divanındaki bir maddenin şu açıklanması oldu: «Afrasiyab'ın kızının adı **Kaz**'dır. **Kazvin** şehri bu kurmuştur. Aslı «Kaz oyn» dır. Çünkü Afrasiyab'ın kızı orada oturur, orada oynarmış. Türklerden bir takımları, Türk ülkesi sınırnı Kazvin'den sayarlar; **Kum** şehri de sınır sayılır. Çünkü kum kelimesi türkçedir. Afrasiyab'ın kızı burada avlanırmış. Bir takımları da Türk sınırının Merv - eşşahucan'dan başladığını söylerler. Çünkü **Kaz**'ın babası olan **Tonga Alper Afrasiyab** demektir; **Merv** şehri yapan zattır. Afrasiyab burayı Tahmures tarafından şehrin iç kalesi yapıldıktan üçyüz yıl sonra kurmuştur. Bir takımları da bütün **Mavera en nehr**'in (Çayardı'nın) her tarafını Türk ülkesi saymışlardır. Bu **Yenkend**'den başlar. **Yenkend** (= **Yarkand** = **Yerkend**)'in bir adı da **Dizruin**'dir, — sarılığın dolayışı — «Bakır Kab» demektir. Burası Buhara'ya yakındır. Afrasiyab'ın kızı olan **Kaz**'ın kocası **Siyavuş** burada öldürülmüştür. Ateşe tapanlar her yıl bir gün buraya gelir, **Siyavuş**'un öldürüldüğü yerin yöresinde ağlarlar, kurbanlar keserler. Kurban kanını mezarın üzerine dökerler. Göreneklere budur. Bu görüşün tanığı bütün **Maveraen nehr**'den (Çayardı'nın), **Yenkend**'den doğuya kadar Türk ülkesidir. **Semerkan**'da **Semiz Kend** denir. Şaş şehrine **Taşkend** (= **Ferken**) denildiği gibi, **Özkent** (d. — **Özçent**, d), **Tünkent** adları da vardır. Bu şehirlerin hepsinin adı türkçe olan **Kend** ile yapılmıştır.

Bu şehirleri Türkler yaparak adlarını kendileri koymuşlardır. Bu adlar olduğu gibi şimdiye kadar gelmiştir. Bu yerlerde Farslılar çoğaldıktan sonra acem şehirleri gibi olmuş. Bugün Türk ülkesinin sınırı **Abisgün** (Hazar) denizi ile çevrili olarak **Rum** diyarından ve **Özçent**'ten Çin'e kadar uzanır. Uzunluğu beşbin fersah, eni üçbin fersah; hepsi sekizbin fersah eder.» diyor (M. XI. yüzyıl). — Ayrıca **Ken**, **Kend** ve **Kent** maddelerinde «doğu ülkelerinde her şehir ve kaleye bu adların verildiğini» açıklar. Az üstte kelimenin **Çent** çeşitini de gördük. Ferhenklerde Kaşgar yolunda bademi ile meşhur **Kend** adlı bir köye işaret edildiği gibi, belde ve şehir anlamlı **Kender** maddesinde «hasseten Horasanda bir şehir adıdır» deniliyor. **Hokand** pek eski ve meşhurdur: asıl imlâsı **Hâkand** (Xvakand) imiş. — **Ahsikend** (Ahsiket) Fergana bölgesinde pek eski bir şehir idi; şimdi harabeden ibarettir: ikinci imlâsında «— ket» olmuş; yakınında bir **Sahand** köyü var ki o da **Şahkand** olsa gerektir. — **Hocend**: bu şehir **Hokand**'dan başkadır; eski Arap coğrafyacıları **Hogende** okunabilemek üzere «cim» harfile yazmışlardır. — **Fergen**, **Ferkent**'tir. — **Özkend** çok eskidir. — «**Kend**» kelimesi en eski çin kaynağında «han» gibi bir imlâ edinmiş görünüyor.

Öte yandan ferhenklerde de farsça bir **kend** kelimesinin bambaşka anlamları sıralanırken, yer adı olan «**kend**» in türkçeliğine yazarlarınca bilhassa işaret edilmiştir. Şu halde iki ayrı **kend** kelimesi maddede karışmıştır.

Kazvin şehrinin tarihi başlangıcı karanlık kaldığından Kaşgarlı'nın derlediği halk etimolojisi bir rivayetten daha doğru sayılamaz: söylentide **oyun** kelimesi **raks** anlamındadır. Gerçi divanın **oyun** maddesinde «oyun; yarış» tarifleri verilerek **raks** karşılığında ayrıca **büdik** veya **büdhik** vardır; fakat Kaşgarlı **oyun** kelimesini **raks** anlamile başka bir manzum örnekte de kullan-

mıştır. **Oyun** rivayeti, **Balasağun**'un başlangıç çağına bağlanmak bakımından (Kaan tığ'unun -yâni tabilhanenin-kıdemli rivayetinde de belirtildiği derecede) **oyunlar** tarihimizce önemlidir. — Böylece sonu «-nt» ile biten en eski türkçe sözlerden biri **kent**'tir ve ortaçağ boyunca vardır.

Kent adı, halkımızın büyük çoğunluğuna, hâfızalardan silinmiştir; en yeni sözlüklerimize kadar bütün lügatlarımızda yer sahibi kaldığı halde, farsça «köy» kelimesi dilde inhisarlı surette onun yerini tutmuş bulunuyor. O kadar ki, acaba «köy» kelimesi de bu anlamile farsça değil de **kent** gibi türkçe midir, hiç değilse oğuzca mıdır? diye insanın kuruntuya düşeceği geliyor! Aydınlanmak üzere **Köylerimiz** ciltlerini kentli yer adları bakımından tarayınca netice, «Rumda kentli yer adları yoktur» der gibi konuşan Kaşgarlı'nın hîlâfına Türk batı ülkelerinden çevresini Ege'ye kadar yaygın çıkarttı (Köylerin bağlı bulunduğu merkezleri saymaya yer yetmeyeceği için, kerreler içinde **OA**, **DA** gibi kısaltmalarla Doğu ve Orta Anadolu gibi semtleri ve gerektiği kadar sayıları alfabe dizisinde belirtmekle yetindik):

Ağaçkent (D. A., 2 köy); **Ağca Kent** (D. A., 4 köy); **Arapkent** (D., 2 k.); **Başkent** (DA, tam 6 köy); **Beyskent** (D.); **Çukur Kent** (O. A.); **Derekent** (DA); **Hankendi** (DA); **Hasan Kendi** (G. A., 2 k.); **Hasan Kent** (DA, 2 k.); **Kara Kent** (1 D, 1 B); **Kayakent** (G. A.); **Kendalan** (DA); (**Kızılca Kend**, **Kızıl Kent** (GA); **Kuzkent** (=

Oğuz Kent? G.); **Ortakent** (DA, 3 k.); **Şahnekent** (GA); **Senirkent** (GA; **Senir**, iki dağ arasındaki sırt demektir); **Tazekent** (D., 4 k.); **Ulukent** (DA). — Bulabildiğim bu 39 kentli köy adı, «dahâ birçoklarında zamanla kentin yerini köy ekinin aldığı» inancını bende uyandırmıya yetti: çünkü, meselâ «**Ulukent Köyü**» denilmesi ergeç kentin atılmasına köylüyü inandıracağı. — «**Yeni**» sıfatlı köy adlarında hiç **kent** katımı görülmemesi kentlilerin daha eskiliğine inandırıcı görünür. (**Tazekent**'in sıfatı, yenilikten ziyade yeşillik atıf olsa gerektir).

Köylerimiz cildinde **Hasankale**'ye bağlı olarak bulduğumuz **Deliler Köyü**'nün eski adı «**Delilerkent**» olduğu XV. yüzyıl başlarından biliniyor; bu uyarıcı nokta üzerinde biraz duralım:

Timurlenk yanına gitmek üzere **Anadoludan** geçen **İspanyol seyyahı Klaviyo** şöyle anlatıyor: «**Pazar günü Delilerkent**'e geldik. Bunlar **İslâmlar**. **Zahitler** gibi yaşıyorlar. **Kendilerine âşik** diyorlar. **İslâmlar** ziyaretlerine çok giderler, bunlar hastaları tedavi ederler. **Reisleri** vardır, onu çok sayarlar, «**veli**» diye bilirler. — **Timur** geldiği zaman bu âşığı ziyaret etmiştir. **Âşıklara** **İslâmlar** çok sadaka verirler. **Reisleri** bu köyün hâkimidir. **Âşıklar** saç ve sakallarını tıraş ederler. **Çırcıplak sokaklarda** gezerler. **Giyimleri** yırtık pırtıktır. **Gece ve gündüz davul çalar ve türkü söylerler**. **Evlerinin kapılarında** **kara bayrakta hilâl resmi** vardır. **Bayrağın altında** **geyik, koç ve teke boynuzları** asılıdır. **Sokaklarda doluşırken boynuzları beraber taşırlar.**» diyor. (**Klaviyo seyahatnamesi**; rus akademisi neşri 1881, s. 151-152. — **Kitabın türkçesi** de vardır; ne yazık ki dikkatsizlik yüzünden bunda «**âşik**» kelimesi ingilizce tercümenin «**chashich**» imlâsından keşif okunarak harflarımıza aktarılacak garabeti işlenmiştir! **Oğuzlar** (a) ile başlayan kelimeleri (x) katımıyla söylerler: **Meselâ** **arapça** **amir** **ağızlarında** **xamir** olur; **âşik** da «**xâşih**» olmuştur; mesele bundan ibarettir).

Bu **Delilerkent**, **Hanigof**'a göre bugünkü **Delibaba**'dır (**Hankof**, **İran**, s.

SAYIN ABONE

ve

OKUYUCULARIMIZA

Dergimiz, ciddileşen şartlara rağmen her ay çıkışına intizamla devam edecektir.

Eski yıllar ve geçen sayımızda başlayan yeni yıl abone bedelini göndermeyen abonelerimizin bir an evvel lütfetmelerini rica ederiz.

TFA

587). — Deliler, Hasankale'den iki saatlik mesafede ufak bir köydür. Babadan kalma ocaklı aşıkları vardı, şimdi bitmiştir. Deliler köyü ahalişi tâ eskidenberi tuhafliklarla mârufturlar. Hattâ yenice zamanlara kadar yaşayan Tosun Ağa hakkında şu rivayet vardır: Tosun Ağa dağ ve ormana gider, in'ine girip ayı yakalar, ve ona binerek köye gelirmiş. (Tarihteki Barak Babanın deveküşüne binişini hatırlatıyor). Bu köyde sekiz parça kayadan yapılmış bir cami vardır ki, onu da Deliler yapmışlardır. Burada Ali Baba türbesi vardır. Köylerde folklor konuları bu gibi bakımlardan da çoktur. — İspanyol seyahatının anlattığı âşıklık hayatı, Sarı Saltuk müridlerinin Rumelideki sıra rakışlı, türküllü ve tabilhaneli cezbe âyinlerini, onun müridi Barak Baba'nın kendi müritleriyle Dobrica'dan gelip Şam'a kadar kona kalka ve aynı tabilhaneli gösterileri her duraklamada yapa yapa tâ Şam'dan dönüşlerini, onların kılık-larını, yâni şamanlık kalıntılarını aynen hatırlatmaktadır. Doğumuzun davulzurnalı yallı, ha'ay ve barların mensel işte o âvinlerdir. — Görüllüvor ki Deliler-kent adı zamanla «Deliler köyü» olmuştu ve emsâlin çokluğundan hiç şüphe etmemeliyiz.

Erzurum ilinde bir Akçakent Köyü bulunluğunu 1928 yolculuğumuzda ora merkezinde duymuştuk. Halbuki Köylerimiz ciltlerinde kentli veya kentsiz hiç bir Akça köyü yoktur: bu da bir eksilmeyi, eskilerin ad değiştirmesini düşündürse yeridir. Deprem, veba gibi sebeplerle eski zamanlarda nice köylerin bazan yok oluşluğuna dair tarihte kayıtlar vardır.

Asım Efendi hariç, — A. Vefik Paşa, Hüseyin Kâzım gibi sözlük sahipleri kent kelimesini hep farsça göstermekte ağız birliği halindedirler. (Ferenklerin bunun aksini belirtmelerine rağmen). — Devlet merkezi karşılığı «başkent» öne sürüldüğü zaman bu bir yenilik olmamıştı; çünkü Başkent adlı köylerimizin pek eskiliği görüldü.

Polatlı'dan başkente yaklaşılrken bir Esenkent istasyonumuz vardır. Bu, yendir.

Karantina (italyanca Quarantina) gibi yabancı kelimelerden yapılma yeni-ce tek tük köy adlarımızda — meselâ Çanakkale'nin Karantina Köyü gibi — kent eki hiç yoktur. Kentli köylerimiz en eskilerden hâttüradır.

Kent ekli olmadığı halde sonu «nt» ile biten yer adlarına gelince: böyleleri köylerden gayri yer adlarında bulunabilecektir; çoğu yabancı dillerdendirler. Dikkate değer nokta, köylü ağzında tahrife uğrayarak sonu «nt» ye çevrilmişlerin bulunabilmesidir: meselâ «Abant» göl adının aslı farsça âbâd olduğuna ötedenberi işaret edilmiştir. Tabiat güzelliği ve mâmurluğu bakımından gerçekten âbâdan ve iç açıcı bir yurt köşemizdir. Şu halde, eski adı d bitiminden önce bir n vurgutusu kazanmıştır. — Yer adlarından başka bir misâl «Abulyond»'dur: Marmara'nın güneyinde ve Ulubad gölündeki bir yarımadağın ve onun kenarındaki bir köyün adı budur; Abulyond adı bu şekli almıştır. Alâkalı Ulubat adı da galiba aynı isimden büsbütün türkçeleşmiştir. (En eski bir Ulubant imlâsını görmemişim).

Yabancı dillerde sonu «nt» ile bağlanan kelimeler pek çoktur. Tek tük dilimize de girmişlerdir. Fakat köylümüzün dilindeki türkçe emsâlin bunların taklidinden doğduğunu düşünmek fazla olurdu. Bizdekiler, (t) ile biten kısa kelimelerin bazan (n) ile vurgulanmış oldukları, yahut (n) ile biten bazı kısa kelimelerin (t) katımıyla bir çarpma edindikleri kanısını uyandırıyorlar: Meselâ kent kelimesi gerçi «ket» şeklinde hafifleyememiştir ama, Künt ve Küt kelimeleri birbirinden türemediler (göreceğiz). Ancak ortada bir gelişme yoktur; eğer olsaydı, meselâ Mut, Kut, Kavun gibi kelimelerin Munt, Kunt, Kavunt söylenişleri de çıkması gerekirdi.

Gelecek yazıda bu tip kelimeler morfolojisinin bilhassa batı türkçesindeki örnekleri görüldükten sonra belki öbür diyelerlerden de emsâl aramak ihtiyacı dilcilerce duyulur. Tarihteki folklor unsurlarından birkaç fikra da bu yazımızda yer almış oldu.

Dübek Başında

Yazan: Sadi Yaver ATAMAN

Ulu yaylâyı Efleni'ye — Safranbolunun eski bir nahiyesi, şimdi kaza — bağlayan Yayla yolu, sık meşe, köknar ve çam ormanlarından geçer. «Ak çakese»'li Mistik dayının, bizim köye varmadan geçilmez, diye bizi ısrarla davet ettiği (Akçakese)'yi yaylıdan dönüğe bırakmıştık. Önümüzdeki sırtta, yemyeşil duvağı içinde bir gelin gibi kırtan köyün yolu boyunca, sıra sıra böğürü yaralı, sakızı iğil iğil gövdesine akan levent çamların arasında geçiyoruz. Ormanlarımız sakızına ateş verilerek karartılmış çamlarla doludur. Çamın doruğunu keser, yayık yaparlar. Kollarını keser, düdük yaparlar. En güzel, genç ve düzgün fidanlardan arabaya dingil, bakla bostanına çubuk keserler. Hele bir damla şeker tadı için körpe çamin iç kabuğunu soyar alırlar. Bütün bu hücum çam neslinin ölümi demektir. Genç çobanı genç bir çamin kabuğunu soyarken yakaladım. Gövdesine aşağı boncuk boncuk yaşıyan genç çamin bu masum katiline: «Oğlum niçin kesiyorsun bu çamin kabuğunu?» diye sordum. Elindeki sarıya yakın beyaz ince kabuğu gösterdi ve gayet saf bir gülüşle: «Buna soymuk derle, emerüzde tadını ahruz, Dayı», dedi... Doruğunda yatır bulunan yerlerdeki çamlara el sürmeyen ve onu koruyan dinî terbiye, millî duygu halinde de tecesselli ettiği gün, şu sıra çamlar da bu afetten kurtulacaktır.....

Köyün meydanındaki şenlik kaynaşmağa katıldık. Dübeke keşkek döğen genç kızların, karşılıklı salladıkları (Soku) lar, bir çeşit musiki âleti gibi ses veriyor. Hem çalışıyorlar, hem söyleyiyorlar:

Meşeler görevmiş varsın göversin
Söylen benim yarime durmasın gelsin
Varmasın kötüye çatlansın ölsün
Kötü, adamın var ömrünü yoğeder

Paçaları kırmızı sıkma şalvarlı setari entarili genç kadınlar, mavi kadife yelekli, dal yazmalı, bilekleri (enteşe) li gelinler, erkek görünce oyallı yazmaları-

ni yüzüne tutan utangaç kızlar, keşkek dübeğinin etrafında renk renk çiçekler gibi şakıyıp salınıyorlar.

Ammannil evlerinin özü Keşkek Dübeği
(Soku) yu vurduka sallar göbeği
Suçun yokta nerden aldın bebeği
Varam gidem kız kapına kul olam

Mistik dayı: Bünge (dik döğme) âlemi derle bey, diyor. Bizim (Galların-Karların) hepsi de aşıkta-şairdir. Keşkek döğümü günü Bayram olu Köyde. (İmece) derüz bünge biz. Köylü köylünün işine (Arkıverü — yardımeder). Hep birden çıkarula işi.

Dübeğin etrafında sıra bekleyen genç kızlar da boş durmuyorlar. Yanakları al al, gök gözlü, güçlü yapılı gelin ile, yazmasını yüzünde tutan utangaç kız, karşılıklı oyun yapıyorlar:

— A gızım gızım, gel iki gözüm.
Seni kâtip isteye vereyin onğa.
— Ay anam anam, ben varman onğa,
Onun yazısı çoktu okutur banğa,
— A gızım gızım, gel iki gözüm.
Seni zarraf isteye vereyin onğa.
— Ay anam anam, ben varman onğa,
Onun parası çoktu sayduru bana?
— A gızım gızım, gel iki gözüm,
Seni çoban isteye vereyin onğa?
— Ay anam anam ben varman onğa,
Onun işi gücü yok sarılı banğa?

Gök gözlü Gelin, etrafını alan kızlardan kiminin yüzüğünü, kiminin küpesini, tarağını, bileğini topladı, eteğine doldurdu, iyice karıştırdı, elini çıkarıp yumuk avcunu havaya kaldırdı:

Gökde Yıldız yüzaltmış
Oğlan gıza göz atmış
Oğlan gızın derdinden
Has arpalığı satmış

— Kimin niyetine?
— Havaş gızın niyetine olsun.
— Kim çıksın?
— İpsirgillin Deli Gadir?
— (Hep birden) olmaz.. Olmaz o bilü çıkacağına.

Taze Gelin avcunu açtı:

— Gök taşlı yüzük kimin hakkına?
— Ansa (ayşe) gızın hakkına olsun.

Bit Vaka Veya Fıkraya Dayanan Halk Tabirleri

- 7 -

Yazan: M. Şakir ÜLKÜTAŞIR

ELİ BAYRAKLI: Edepsiz, şerir yerine kullanılan bir tâbirdir.

Eskiden Yeniçeri âsileri ellerinde bayraklar bulunduğu halde ortaya atılır, türlü edepsizlikler yaparlardı. Eski Osmanlı tarihleri âsilerin bu hallerini edepsizliklerini anlatırken «Livâyı isyanı ref' ile günâgûn habaset icra edüp...» diye buna işaret ederler. Sonradan bu tâbir edepsiz gürûhuna verilen bir ünvan olmuştur.

ÖLÜR MÜSÜN, ÖLDÜRÜR MÜSÜN: Umulmadık bir hareket veya cesaret karşısında ihtiyar edilecek yolu seçmekte kullanılan bu tâbir, şöyle bir fıkraya istinat ettirilir:

Vaktile Anadolu'nun büyücek şehirlerinden birine bir vali tayin olunmuş. O devirin âdetine göre, yeni bir valiye memleketin yetiştirdiği meşhur

şeylerden birini hediye olarak götürüp takdim etmek te usûldenmiş. Gelen bu yeni vali, astığı astık, kestiği kestik so-yundan biri imiş.

Vali paşanın zulüm ve ceberrut sahibi olduğu memlekete pek çabuk yayılmış. Şehrin zariflerinden olduğu kadar cesaret sahiplerinden de olan biri, bir bohça içine Kâbe'den gelmiş yarım top kefenlik bez koyup valinin konağına götürmüştü. Bohçayı, vali paşaya takdim edilmek üzere kâhyasına vermiş. Kâhya, bohçayı açınca içindeki kefenlik bezi görmüş. Vali paşanın hadid mizaçlığını bilen kâhya, adamın bu cesaretine hayret etmiş. Ne yapsın, hediye hediye.. Bohçayı alıp vali paşaya takdim ederek dedi ki:

— Efendimiz, buyurun kefenlik bezinizi, ölür müsün, öldürür müsün..?

— Bilemedinğ?

— Yinü mü, yınmez mi, canlı mı, cansuz mu, insan mı hayvan mı, gökde midü yerde mi?

— Yınmez emme gendî yır, canı var emme gabi yok, insan değil hayvana benze, ne yerdedü ne gökde,

— Yılan olmasın sakın Güz?

— Eceük yanaştın gibi.

— Bildim.. bildim.. Sülük.

— Tamam bildim.

— Bi Sülüğe de bu gada neum metal olu mu ya..

Sincik sıra bizde:

(Burdan kalkdım elâmet, içi dolu kıyamet. Yaş godum guru çıktı sallıhalâ Muhammet.) bunu bilen bilü, bilmeyen ölü.

— Bunu bilmeyecek ne va sankim, Furun

— Çabuk bildiniz, metal sırası kimin?

— Bizim.. bizim.. Satıyoz dinlenğ:

(Bir acayıp nesne gördüm gözleri garındadır. Yere yatar, göbek atar, hüneri burnundadır. Derisini gasap yüzer, ata biner, köy köy gezer, ustası yanındadır..). Bilin bakalım?

— İşte bu güç kızlaaa.

— Hele eyice bir düşünün hele.

(Düşündüler, taşındılar, bilemediler. Gök gözlü Gelin:

— Buna da galavei körüğü derler.

Hep birden Anşa Gız'ı ortalarına alıp, ellerinin üstüne oturtular, iki tara-fa sallıyorlar:

Gutlolsun gutlolsun

Bunda dirliğin datlolsun

Anan evliden uçtun. Üğün evine gundun

Bu gece Deli Gadirî güctün (kucakladın - sarıldın)

Gülüşüyorlar... Gülüşüyorlar..... sonra genç kızlar birer birer sıralarını sağlıyorlar.. Mıstık dayı:

— Gençlik hali bu beyim. Eskiden bu oyunda hissesine düşen delikanlıya gızın varması adetti. Niyet çıktı mı, söz kesilü, düğün hazırlığı başlardı. Ana-baba razılık göstermeseler bile, ya gız oğlana oturu, ya da oğlan gızı gaçurudu....

Kızlar dübeğin etrafında karşılıklı yer aldılar. Gök gözlü taze gelin:

— Sincik (Metal satmak) va dedi. Kim bilemez se öte gün Keşkek dögümüne arkıvereceğ. (Metalı — Bilmeyeceyi) satıyon eyi dinlenğ.

(Nar çiçeği; narın çiçeği, kızların çenci, duttu beni saner. Bildüm bayıldım, gördüm ayıldım. Elel atması, el tabancası, korluk sopası. Güi gül üstünde oturmuş bir Avrart.) Nedü bilesiniz?

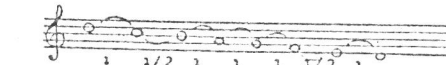
— Gemü.

Halk Müziğinde Tonal - Modal Bünye (Diziler)

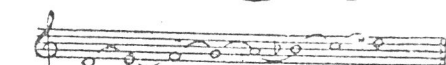
- II -

Yazan: Veysel ARSEVEN

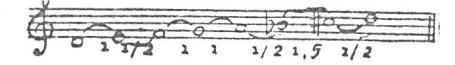
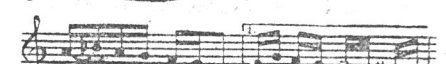
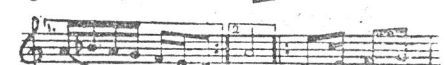
1 — Majör ikinci derece tonu: Türk halk müziğinde çoklukla kullanılan bu dizinin üçlüsü küçük, altıslı büyükür. Örnek: 1.

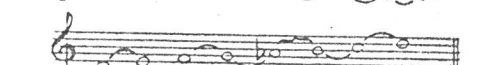
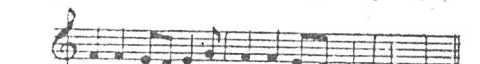
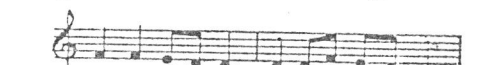
2 — Tabii minör tonu: Üçlüsü ve altıslı küçük olan bir dizidir. Örnek: 2.

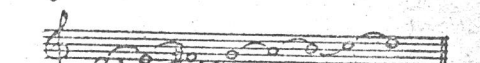
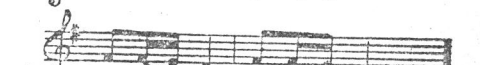
3 — Armonik minör tonu: Tabii minör dizisinin yedinci derecesini yarım ses tizleştirerek meydana getirilen bir dizidir. Örnek: 3.

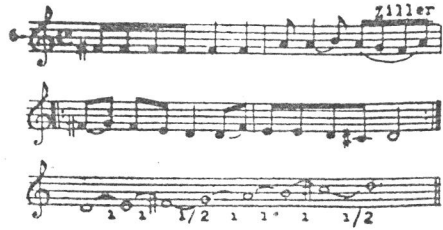
4 — Beşlisi eksik beşli olan ikinci derece tonu: Beşinci derecenin yarım ses pesleşmesiyle 5-6. dereceler arasında bir artmış ikili aralığı meydana getiriyor. Örnek: 4.

5 — Majör beşinci derece tonu: Üçlüsü ve altıslı büyük olan bir dizidir. Türk halk melodilerinin bazılarında rastlanır. Örnek: 5.

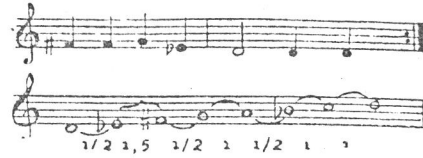
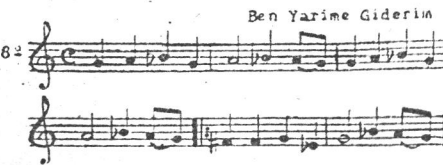
6 — Mojör tonu: 3-4 ve 7-8. ci dereceler arası yarım diğer dereceler arası tam olan bir dizidir. Batı müziğinin bilhassa Bach'tan bu yana, tâ empresyonistlere kadar olan devirlerinde önemli bir rol oynamış, klâsik armoninin inşa tekiğinde hareket noktası olmuştur. Örnek: 6.

7 — Majör üçüncü derece tonu: ikili ve altılısı küçük olan bir dizidir. Türk halk müziğinde bu dizi ile yazılmış melodilere de rastlanır. Örnek: 7.

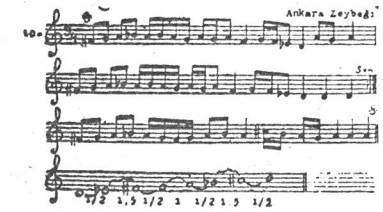
8 — Armonik minör beşinci derece tonu: Bu dizinin özelliklerinden biri de pes perdelerde yedinci derecenin yarım ses tizleştirilmiş olarak kullanılmasıdır. Eu şekliyle, bilhassa bitişlerde, kesin kadans tesiri elde etmek için faydalanıyor. Yedinci derecenin pes perdelerde yarım ses tizleşmesi haline başka dizilerde de rastlanır. Örnek: 8a — 8b.

9 — Altılısı büyük altılı olan armonik minör beşinci derece tonu: bu dizinin altılısı tiz perdelerde küçük olarak kullanıldığı halde pes perdelerde büyük olarak kullanılır. Nitekim verdiğimiz örnekte de bu şekliyle kullanılmıştır. Örnek: 9.

10 — Yedinci derecesi yarım ses tizleştirilmiş olan armonik minör beşinci derece tonu: birbirinin benzeri olan iki dörtlüğün arka arkaya getirilmesinden meydana gelen ve iki tane artmış ikili aralığı olan bir dizidir. Örnek: 10.

11 — Dörtlüsü eksik dörtlü olan majör üçüncü derece tonu: Örnek: 11.

12 — Dörtlüsü artmış dörtlü olan majör ikinci derece tonu: bu diziyi, armonik minörün dördüncü derece dizisi olarak ta adlandırabiliriz. Örnek: 12.

13 — Dörtlüsü artmış dörtlü olan armonik minör tonu: Örnek: 13.

14 — Pentatonik dizi: beş dereceli ve yarım ses ihtiva etmeyen dizidir. Bilhassa Asya milletlerinin halk müziğinde kullanılan bu diziyi bugün, menşeleri Orta Asya olan Macar, Bulgar ve Finlerin halk müziğinde de rastlanır. Bizde, M. R. Gazimihal ve A. A. Saygun'un pentatonik üzerinde önemli incelemeleri vardır. Örnek: 14.

Form yönünden genişletilmiş olan halk melodilerinde bazı eserler, başlıkları tonun dışına çıkarak, başka tonlara da modülasyon yaparlar. Örnek onbeşte de görüleceği gibi eser önce, beşlisi eksik beşli olan ikinci derece dizisi ile başladığı halde, altıncı ölçüde tabii minöre modülasyon yaparak kararını bu dizide veriyor. Örnek: 15.

CİLTLERİMİZ

Bu defa mevcudu kalmıyan 4 cü sayımızı da yeniden hazırlarak ciltlerimizden çok az sayıda takım meydana getirmiş bulunuyoruz.

Beher cilt 15, dört cilt bir arada 60 liradır.

I. Cildimizi	1-24. sayılar
II. »	25-48. »
III. »	49-72. »
IV. »	73-96. »

Teşkil etmektedir. V. cildimizin hâlen 14 sayısı çıkmıştır. 10 sayı sonra 120. nüshamız V. cilt te tamamlanacaktır.

Dergimizin sayısı 50 kuruş, yıllık abonesi 5 liradır.

Milli Kütüphane Folklor Arşivi Kuruldu

Millî Kütüphane'de Müzik Bölümüne bağlı olarak Türk folklor ürünlerini toplayacak bir Folklor Arşivi kurulmaktadır. Arşive ilk giren eserler arasında Aşık Veysel Şatıroğlu'nun ses ve sazından banda alınmış şiirlerden mürekkep bir koleksiyonla Aşık Dursun Cevlâni'den banda alınmış Mirza Mahmut ile Kamber ve Köroğlu Bolu Beykolu adlı ve çağırılı iki büyük halk hikâyesi bulunmaktadır.

ORYANTALİST C. S. MUNDY
SIVAS'TA

Londra Üniversitesi School of Oriental-African Studies Oryantalistlerinden C. S. Mundy, yakından tanıdığı, sık sık ziyaret ettiği memleketimize yeniden gelerek, Sivas bölgesine hareket etmiş. Sivas'ta halk hikâyelerimizle masallarımızı yanında getirmiş olduğu iki ses alma cihazı ile tele aldıktan sonra Londra'ya dönmüştür.

HALK SAN'ATLARI SERGİSİ

Türkiye Turizm Kurumu. Anadolu'da yaşamakta olan Türk halk sanatları geleneklerini canlandırmak için memleket çapında büyük bir sergi hazırlamaktadır.

Testiden bakır kaplara, keselerden çorablara, torbadan heybeye, hasırdan haliya, boncuktan, çam kütüğünden oyulma testiye, kilimden urbaya, cicimden siliye, çarıktan çizmeye, toprak kaptan taş işlerine, takunyadan çubuklara, nakışlı örtülerden peşkirle, bütün Türk el işlerine, halk sanatlarına kadar ve bu meyanda hâtırâ eşyası olarak yapılan her eşya bu sergide teşhir edilecektir.

Sergi 10 eylül'den 10 ekime kadar devam edecek ve bu arada iştirak eden eşyalar arasında bir müsabaka tertib edilecektir. Sergi İstanbul'da açılacaktır.

Kalkınma İçin
TASARRUF
Tasarruf İçin
ŞEKERBANK
ŞEKERBANK
En Yüksek İsabet İhtimali

Seydim

Yazan: Ahmet BAHCICI

Bu çocuk geleneğinin ne zaman başladığı meçhuldür. Çocukların (9 - 15) yaşlarındaki devam ettirdiği bir gelenektir. Kurban bayramının birinci günü kurban kesildikten sonra yapılır. Birinci, ikinci, üçüncü günleri devam edilir. Ekseri birinci günü yapılır. 9-15 yaşları arasındaki çocuklar, daha evvelden dağlardan çıkarmış oldukları sapının 2-3 cm kalınlık, 1 m uzunlukta ve ucu iki yumruk büyüklüğündeki topuzlu sopalarla sayıları 5-10 kişi ve arkadaş olan çocuklar mahalleleri gezerler. Hepsinde bu sopalardan birer tane bulunur. İçlerinden en küçükleri bu sopalardan almayı eline büyüğe bir sepet alır. Çocukların elebaşlarına «Seydim Baş» denir. Seydimi başlangıcından sonuna kadar o idare eder. «Seydim baş»nın işaret ettiği kapiya sayı ile vurulur. «Seydim» kelimesi de her halde «Saymak» kelimesinden gelse gerek. Çünkü her çocuk seydim sopasını vururken kendinden evvelki kaç söylemişse onun bir fazlasını söyleyerek sayar. Böylece vuran her çocuk saymasına devam eder. En son «Seydim Baş» vurur ve diğerlerinden farklı olarak vurur. Çocuklar seydim sopalarnı vururken aşadaki tekerlemeyi söylerler:

Seydim seydim Seyd'ahmet (1)
Pek sevdiğim Muhammet
Muhammedin gülleri
Kırmızı kırmızı açılmış
Yerlere kokusu saçılmış
Dedesı gelmiş kamaştan
İbriği (2) gümüşten

Tepecik tepecik
Yağlı balık küpecik
Yağ olmazsa bal olsun
Ev sabının «Kara kaşlı kızı olsun»

En son mısra ev sahibinin kızı yoksa söylenir. Kızı var da oğlu yoksa:

Ev sabının «aslan gibi oğlu olsun»

denir. Eğer her ikisi de yoksa:

Ev sabının «bir kızı ile bir oğlu olsun»

denir. Bu tekerleme söylendikten sonra

ev sahibi elinde bir parça etle gelir. Ve «Seydim» cilere verir. Seydimcilerden sepet taşıyan çocuk eti alır sepete koyar. Birinci vuruşta ev sahibi çıkmazsa ikinci defa biraz daha kuvvetle seydim sopalarnı kapiya vurulur ve tekerleme söylenir. Bu şekilde ev sahiplerine duyuruncıya kadar ve eti alıncıya kadar devam edilir. Eti alan seydimciler başka bir kapiya geçerler. Orada da aynı harekette bulunduktan sonra diğer kapiya geçerler. Böylece usanıncıya kadar ve yeter miktarda et toplayıncıya kadar devam ederler.

Seydime aynı akran veya mahalleli çocuklar gruplaşarak katılırlar. Her mahalle çocukları böyle gruplar teşkil ederler. Eti toplayıp bitirdikten sonra müsait bir aileye (Grup içindeki çocukların ailelerinden birine) varırlar. Mevcut etleri pişirivermesi için ricada bulunurlar. O aile kabul ederse orada pişirtirirler. Kabul etmezse başka bir aileye gidip rica ederler. Çocuklar kendi aralarında para toplayarak şeker; yağ, un alarak helva da kardırırlar (Eskiden köylerde şeker olmadığı için üzüm pekmezi ile helva kararlarmış.). Akşamleyin çocuklar toplanarak pişen etlerini yerler ve orada bayram yaparlar (3).

(1) Tekerlemenin aslı Borçak köyünde Zeybek Mustafadan alınmıştır.

(2) İbrik: Emzikli küçük testi.

(3) Bu çocuk geleneği Söğüt kazasının Borçak köyünde yapılmaktadır.

TÜRK'TEN
TÜRKÜLER
Ferruh Arsunar

Çıkaran:

Şemsi Yastıman Sazevi
Beşiktaş - İstanbul

En güzel ve sevilen halk türküleri,
sözleri ve notaları ile.
64 büyük sayfa, 3 lira.

Zülfü Siyah ile Şihzade

(Geçen sayıdan devam)

Saçlar doğruca Bey Oğlu'nun bahçesine gidip, konmuş. Bahçenin bekçileri «Hah! demişler. Zülfü Siyah'ın saçları geldi. İnşallah kendisi de gelir.» Koşmuşlar Bey Oğlu'na müjde vermiş. «Efendim, efendim!. Zülfü Siyah'ın saçları geldi, inşallah kendisi de gelir. Müjde olsun.» demişler.

Zülfü Siyah, Bey Oğlu'na nişanlı imiş. Bey Oğlu'nun elinde de bir yara varmış. Bu yara iyi olmadıktan sonra Zülfü Siyah Bey Oğlu'na varmaz imiş. Yıllarca tedavi yapıldığı halde yara bir türlü iyi olmamış. Bey Oğlu, Zülfü Siyah'ın Şihzade'ye vardığını duymuş. Saçlar da bahçeye gelince, «Ne yapalım, ne yapalım?» demişler. Nihayet bir kocakarı bulmuşlar. Kocakarıya: «Zülfü Siyah'ı kaçıracağız, O'nu kaçırınca ne dersen dile!» demişler. Kocakarı, Zülfü Siyah'ın sarayına gider. Zülfü Siyah'ın huzuruna varır. Dereden tepeden konuştuktan sonra Zülfü Siyah'a: «Hanım kızım der. Sen kocanın sırrını bilir misin?» Zülfü Siyah: «Hayır» der. Kocakarı: «Öyleyse öğren. Eğer söylemezse seni sevmiyor demektir. Kocanın sırrını öğrenmiyen kadın, kadın değildir, yavrum!» demiş.

Sonra da gitmek için kalkmış. Zülfü siyah'ı geriye uğurladıktan sonra tekrar geriye dönmüş. Ve bir kolayını bularak, Zülfü Siyah'ın yatak odasının tavanına çıkmış. Akşamı beklemeye başlamış. Akşam olunca, Şihzade avdan dönmüş. Yemekler yenilip, sular içildikten sonra konuşmağa başlamışlar. Dereden tepeden dem vurduktan sonra sırasını getirip, «Aman bel. Şihzadem!.. Sana bir ricam var. Kabul eder misin?» demiş Zülfü Siyah. Şihzade de: «Söyle bakalım, nedir o, rican?» demiş. Zülfü Siyah: «Sırrımı bana söyleyiverceksin!» demiş. Şihzade de: «Yavrum!. Sen benim sırrımı öğrenipte ne yapacaksın.» cevabında bulunmuş. Zülfü Siyah ise ricasında ısrar etmiş. «İlla söyleyeceksin. Madem ki benden saklıyorsun,

Derliyen: Hüsnü YILDIZ

şuhalde beni sevmiyorsun. Eğer beni seviyorsan sırrımı söylemeyi benden esirgemezsın.» demiş. Şihzade, bu kesin ısrar karşısında, sırrını söylemeğe mecbur kalarak, sırrını söylemiş: «Benim başımda üç kil vardır. Bu üç kil birini alır, ayağımı bağlar; diğeriyle belimi bağlar; üçüncüsüyle de başımı bağlar. Ben öldüm demektir. Bunu iyi bil!» demiş.

Kocakarı konuşulanları tavandan hep dinler imiş. Onlar derin bir uykuya dalınca, tavandan imiş. Şihzade'nin başındaki üç kil yolmuş. Birini ayaklarına; diğeri beline; ötekini de başına bağlamış. Sonra da odadan sessizce çıkıp gitmiş kimsenin göremeyeceği bir yere gizlenmiş. Sabah olunca, Zülfü Siyah'ın yanına gelmiş. «Zülfü Siyah'ım! gel seninle şöyle bir senin bahçeyi gezelim.» demiş. Zülfü Siyah da kabul etmiş. Bahçeye imişler. Bahçeyi dolaşırken, kocakarı: «Gel yavrum bir de şuraya bak. Şu küpün içinde bir dünya güzeli var.» demiş. Meğer kocakarı küpü önceden getirmiş. İçine bir ayna koymuş. Zülfü Siyah da dünyada yüzünü hiç görmemiş. Küpün dibine gelir, eğilir bir de bakar ki bir dünya güzeli. Okadar güzel ki dünyada eşi belki hiç yok. O'na hayran hayran bakarken kocakarı götünden (gıcından) kaktırır verir. Zülfü Siyah kendini küpün içinde bulur. Kocakarı vakit kaybetmeden küpe bir kırbaç şaklatıverir. Küp vızadak uçar gider. Doğruca Bey Oğlu'nun bahçesine iner. Bekçiler, Bey Oğluna: «Müjde müjde! Zülfü Siyah geldi.» derler. Zülfü Siyah kendisini bir gül dibine koymalarını söyler. Ve gül dibine koyarlar.

Gelzaman, gitzaman derken aradan günler geçmiş. Zülfü Siyah'ın konağında kimsecikler kalmamış. Eskiden şen ve şakrak olan sarayda şimdi çit dahi yok. Sanki sarayda anlaşılmayan büyük bir muamma var. Derken günlerden birgün, üç derviş yoldan geçerken, birde bakmışlar ki Zülfü Siyahın sarayının kapıları kapalı, kimsecikler görün-

müyor. İns cins yok. «Durbakalım!. derler. Bir çıkalım. Acaba Zülfü Siyah'a ne oldu?» Saraya çıkarlar. Odalar bombos. Zülfü Siyah'ın yerinde yeller esiyor. Derken bir oda daha açıyorlar. Bir nomsa (1) kurulu. Nomsayı açınca bir de bakıyorlar ki boylu boyunca bir delikanlı yatıyor. Delikanlıya şöyle bir dikkat edince görürler ki, ayağında, belinde, başında üç kil bağlı. Hemen durumu anlaşırlar. Üç dervişten birinin adı Çarşamba; diğeri adı Perşembe; ötekini adı da Cuma imiş. Çarşamba, ayağını çözer; Perşembe, belini çözer; Cuma da, başını çözer. Bu esnada Şihzade «Pişsehl!» der ve uyanır. Dervişleri görünce: «ammada çok uyumuşum be!» demiş. Dervişler de: «Hi!.. Sen çok uyumuşsun. Ölmüşsün, ölmüş. Ayağını, belini, başını bağlamışlar. Sen burada tam kırk gündür yatıyorsun.» derler. Ve ilâve etmişler. Zülfü Siyah şimdi Bey Oğlu'nun bahçesinde, bir gül dibinde. Bey Oğlu'nun elinde bir yara vardır. O yara iyi olmayınca Zülfü Siyah Bey Oğluna varmamaktadır. Senin elinden saçlar uçunca Beyoğlu'nun bahçesine kondu, Bey Oğlu da, saçı geldi, kendisi de gelecek diyerek bir koca karı buldu. Koca karı Zülfü Siyah'a senin sırrını öğrenmesini tenbih etti. Sonra da bir kolayını bulup, tavana çıktı. Akşam olunca Zülfü Siyah, sana sırrın nedir diye sordu. Sen de söyleyiverdin. Siz uyuyunca kocakarı tavandan indi. Başından üç kil yoldu. Birini ayağına; birini beline birini de başına bağladı. Sabah olunca Zülfü Siyah'ı da kandırarak gül bahçesine götürdü. Önceden hazırlattığı küpü göstermek için küpün bulunduğu yere doğru gelince, «A benim kızım! bak burada bir dünya güzeli var görmek istemez misin?» diyerek Zülfü Siyah'ı kandırdı. Zülfü Siyah küpün içine eğilip bakınca aynada kendi suratını gördü ve hayran oldu. Küpün içindeki güzel den ayrılması gelmedi. O güzelin kendi olduğunu kocakarı söyleyince hiç ayrılamaz. İşte bu durumda istifade eden koca karı, Zülfü Siyah'ın gıcından kaktırır verir. Zülfü Siyah neye uğradığını bilemeden kendini küpün içinde bulur. Kırbaç yiyen küp vızadak uçar, doğru-

ca Bey Oğlu'nun bahçesine konar. Zülfü Siyah Bey Oğlunun bahçesine varınca «Beni bir gül dibine koyun» dedi. Sonra da başına karalar bağladı» demişler ve ilâve etmişler. «Al sana şu kutuyu» demişler. Kutuya ilkönce Çarşamba, sonra Perşembe, daha sonra da Cuma tükürmüş. Sonra da Şihzadeye dönerek: «Bir hekim elbisesi giyeceksin. Hekimim, yeni geldim diye bağırarak Bey Oğlun'un konağının yanından bir kaç defa geçeceksin. Seni çağıracağız. Sen de yarayı evirip çevirdikten sonra, bu kutuyu açacaksın. Birinci tükürüğü çalınca para kadar kalacak; ikinci tükürüğü çalınca pul kadar kalacak; üçüncü tükürüğü çalınca hiç kalmıyacak. Ozaman Bey Oğlu «Dile benden ne dersen» diyecek. Sen de «Sağlığımı dilerim.» diyeceksin. O, üç defa tekrarlayacak. Sen aynı cevapta bulunacaksın. Son defa «Benim sağlığımdan sana bir fayda yok, dile benden ne dersen» diyecek. Sen de «Bahçeni çok methediyorlar, onu gezmek isterim.» diyeceksin. Bahçeye girince geze, geze, Zülfü Siyah'ın bulunduğu gülün yanına varacaksın. Kendini bildirdikten sonra küpe bir kırbaç vuracaksın. Köp vızadak uçar, doğru buraya gelir. Seni muhafızlar sarınca «İşte bir tane gül kopardım, isterseniz onu da alın» dersin. Bey Oğlu da sana müsaade verecektir Bey Oğluna «Allahaismarladık» der çeker gelirsin.» demişler. Sonra birden bire gözden kaybolu vermişler.

Şihzade bir kat doktor urubası diktirmiş. Cebine kutuyu almış. Tutmuş Bey Oğlu'nun yolunu. Konağın yanına vararak «Doktorum Zarrafım, her dertlere dermanım.» diye bağırmağa başlamış. Bey Oğlunun adamları doktor sesini duyunca «Efendim efendim; yeni bir doktor gelmiş. Bir de onu çağıralım.» demişler. Bey Oğlu «Bıktım şu doktorlardan!. Bana bir daha doktor ismi anmayın.» demiş. Uşaklar ise «Etme efendim! bu yeni çıkmış. Ne olur bir de bunu deneyelim» deyince «peki öyle olsun.» demiş. Doktoru çağırmışlar. Doktor gelince Bey Oğlu yarayı göstermiş. Şihzade yarayı evirip çevirdikten sonra «Basit demiş. Şimdi hemen iyi ede-